

TOMÁŠ FAMFULE,
ŠVALIŠER.
K ŽIVOTOPISU MIKULÁŠE ALEŠE.

Psáno R. 1901.

I.

Pohledte, jak se v Alšově tvorbě, jak se mezi jeho postavami hemží vojáci z druhé polovice 18. stol., z časů Napoleona I. i z prvních let po jeho pádu. A co jezdců je mezi nimi, dragonů, kyrysníků, hulánů, husarů, s copy i bez nich, v třírohých kloboucích, v helmách s vysokými hřebeny, v přilehacích kabátcích i v bílých, dlouhých pláštích, na pochodu širokou krajinou nebo v boj se ženoucích, na bytech, na osamělé noční stráži nebo v pustých ladách bez sebe, mrtvých!

Mnohé z těch obrázků a obrazů jsou ilustrace k národní písni, a ostatní, jež nejsou k žádnému textu, dojmají často jako sama píseň, vytrysklá z duše lidu, prohřátá jeho citem.

Vojenské Alšovy obrazy, ať sgrafitové, ať akvarelly nebo kresby, nejsou výjevy z určitých bitev, nejsou žádná glorifikace armády, nýbrž jsou kus života v ní, hlavně kus českého života z dob, kdy se ještě verbovalo, kdy na vojnu chytali, kdy chycené dopravovali svázané k pluku, kdy čeští synkové zmírali v severoitalských pevnostech často i na „domácí nemoc“, kdy musili do bitev v Němcích, v Itálii, v Nizozemsku, Francii i doma a bojovali hrdinsky. jak jim dosvědčují i cizí válečné letopisy.

Cít služebné povinnosti, v našem národě tak neobyčejně živý, často až do přílišnosti a nepřirozené

důslednosti se zvrhující, vodil je do ohně; ale škadrony jejich a prapory v boji tak statečné, tak hrdinsky, až zoufale bránící vykázaná sobě místa, měly tak málo svých, opravdu válečných písní. Za to se však ozývaly tesknou notou touhy po milé, po dalekém domovu, po rodičích i hlubokým steskem nad ztracenou svobodou, nad strastí vojenského života, nad padlými druhy a nezapomínaly ani na koně, jenž bujně nese do boje, věrně z boje a jenž ani mrtvého pána neopouští.

V tom všem je český voják, a takový je v Alšových kresbách, celý náš, tváří i srdcem, skutkem i cítěním, v radosti a v žalu. Aleš ten zjev obsáhl a vystihl svou českou duší. V ní dřímaly pro něj cit a pochopení, a starý, vysloužilý švališer tu jiskru rozničil.

Jeho vypravování a vzpomínky zavlažily Alšovu lásku k vojáku, zvláště k jízdnému, a z ní ten vřelý zájem o něj, o jeho koně, o zbraň, o všeliký detail uniformy i postroje, o všečen život vojenský.

Psalo se o tom, jaký veliký vliv měla na Puškina jeho chůva.

Tomáš Famfule, vysloužilý švališer, má v životě Mikoláše Alše, svého sestřence, místo ještě významnější. Proto o prostém jezdci, jenž to nepořídil ani na kaprála, tyto řádky.

Slýchal jsem o něm často, nejprve skoro před třiceti lety, za studentských dob, za družných hovorů, kdy jsme s Alšem chodili nebo kdy ve chvílích blahobytu jsme sedali v kavárně; ale nejvíce jednou ve staré „Slavii“ za letní vlahé, až dusné noci, kdy po nebi stály mraky jako hrady. V kavárně seděli jsme už skoro sami; Aleš, tenkrátě žák akademie, vypravoval a při tom leccos kreslil na

mramorové desce našeho stolku, aby znázornil, o čem mluvil, nebo nač jsem se ptal.

A já se dost vyptával, jednak z upřímného zájmu o „strýce Tomáše“, i proto, že se mně to ono dobře hodilo do „Skaláků“, jež jsem si, nerozvážný fil. studiosus, právě začal, a zvláště pro Baltazara Užďána „salakvardu“. Rostl mně na základě tradice z domova, a té noci se uceloval ze vzpomínek na „strýce Tomáše“, jenž ani u vetším stáří nemohl zapomenouti na „zlatou, koňskou nohu“.

Měl jsem rád příteleva strýce, ač jsem ho ani okem nespátril, a rád píšu tuto vzpomínku na něj, bez něhož by nebyl nejeden výtvor Mikoláše Alše.

II.

Tomáš Famfule, bratr Alšovy matky, dostal se na vojnu, kdy ohromný požár napoleonských válek plápolal nejprudčeji. V ten čas bratr Alšova děda, veliký a statný, Mikoláš Aleš sloužil už léta u „černých kyrysarů“, v českém pluku „německé jízdy“, jak se říkalo plukům dragonským, kyrysnickým a švališerským na rozdíl od husarů a hulánů, jízdy uherské a polské, ač v této „německé“ jízdě jádrem byly pluky české.*)

Když spojenci táhli na Paříž, dostal se pluk „černých kyrysarů“ (měli černé výložky) s armádou knížete Švarcenberka do Francie. Odtud se Mikoláš Aleš domů nevrátil. Místo něho došel do Mirotic, rodného jeho města, list z departementu de l'Yonne, „Extrait du Registre des Actes de Décès“ — — kterýmž maire města Sens stvrzoval, že „Alech Ni-

*) Z desíti pluků kyrysnických bylo osm z Čech a z Moravy.

colas agé de...*) soldat en 6 Regiment de cuirassiers des troupes autrichiennes ne à la Bohême — skonal v městské nemocnici dne 23. března 1814.

V Alšově rodině zachovala se tradice, snad dle zprávy některého krajana, jenž se vrátil z války do vlasti, že koule roztráštla strýci Mikoláši kyrys a strýce samého že těžko zranila. Kde se to stalo, o tom podání nic neví.

Ale Sens, město při řece Yonne, přítoku Seiny, není daleko od města Montereau, kdež došlo dne 18. února 1814 k tuhé bitvě mezi Napoleonem a spojenci. Nejkrvavější zápas byl o most; ten bránil korunní princ virtemberský tak dlouho, až rakouské vojsko mohlo vykonati ústup, jejž řídil generál Bianchi.

V té bitvě nebo na tomto ústupu asi byl Mikoláš Aleš raněn a zanechán pak v městě Sens, kdež za nějaký týden skonal.

V ten čas Tomáš Famfule, odvedený na čtrnácte let, sloužil teprve druhý rok. Narozen v Miroticích r. 1795 začal se ve dvanáctém roku svého věku učit krejčovství. V kratinké autobiografii, napsané za stařeckého věku, poznačil, že to bylo r. 1807 a to že „byl můj první počátek starostí“. Vyučiv se, pracoval nějaký čas v Blatné; r. 1809 musil do Prahy na kommissní šití. Tohoto válečného roku šlo přes šest set krejčovských tovaryšů v Klementinu pro armádu.

Když pak bylo „po komyssu“, zůstal Tomáš Famfule v Praze za tovaryše a pracoval tu tři roky. Než třetího léta, 1812, byl velký odvod a silně chytali na vojnu. Brali kde koho, zvláště mladé tovaryše ať na cestách, ať na „herberku“ nebo v díle.

*) Neudáno.

Tak i Tomáš Famfule uvázl v nebezpečnosti. Z Prahy prchnouti nemohl, poněvadž stráže ve branách by ho zadržely a nepustily jako každého, jenž se hodil do bílého, vojenského fráčku.

V té úzkosti selkal se se známými dragony a svěřil se jim. Když jejich desátník uslyšel, jakého je řemesla, řekl mu:

„Pojedte s námi, nechytanou vás, dostanete se s námi z brány.“

A dostal. Jel s dragony až do Budyně, ale tam, bez všelike však viny svých dosavadních ochránců, byl chycen a odveden do Litoměřic do kasáren. Čtrnáct let na vojnu a nepodívat se ani domů ani teď ani pak, neuvidět už rodičů, nikoho! A snad nikdy se již nevrátit, zahynout v cizině na poli nebo ve špitále!

Mladý krejčí plakal v kasárnách a zármutkem nemohl ani usnout. Úzkost jej hnala ven na dvůr. Když se již tam dostal, kmitlo se mu, že by se mohl dostat i dál, ven z nádvoří. I podařilo se mu obehlít desátníka tak, že jej pustil z vrat.

A byl jako pták. Utíkal, skrýval se a zas utíkal, hlavně za noci, pořád na jih, až se ocítl v lese u Mirotic. Z lesa připlížil se k židovskému hřbitovu, kdež čekal až do tmy. Nikým nepozorován dostal se do rodného domku k rodičům, kteří jej schovali a skrývali, až se o něm „páni“ přece doslechli, a to prostořekostí sestřiny kamarádky, jež se o něm a jeho skrýši náhodou dověděla.

Aby ušetřil svého otce, dostavil se na radnici, a tu mu chtěl dát purkmistr Trapler železa.

„Já jsem se mu ale opřel; kdybych byl chtěl utéct, tak by mě byl žádný zas nespatriil, a dal jsem mu odpověď, že já trefím sám do Písku a tam

že budu čekat „u vola“ v hostinci až přijdou ti ostatní.“ —

Šel, čekal, ostatní rekruti přišli, a když se postavil před kommissi, byl, ač ne velké postavy, hned přijat na čtrnáct roků k lehké jízdě, a to, jak si poznamenal, „k slavnému pluku Vesan švališér.*) To bylo r. 1812.

Až do vánoc zůstal v Písku, po svátcích je zavedli do Prahy, kdež po novém roce „fasovali rystuňk a šat“, t. j. rovný palaš, karabinu, dvě bambitky, helmu s ozdobou na hřebeni, zelený kabátec s pivoňkovými výložky, jezdecké nohavice s knoflíky od stehén až po kotníky a do parády bílé, úzké nohavice do vysokých bot. Tak vypraveni brali se pěšky, přes Moravu do Uher, kdež „stáli“ celý měsíc. Koně tam dostali, učili se jezdit, ale jen ten měsíc; poněvadž jich bylo potřeba v poli.

Po tom krátkém cvičení poslali je do Francouz za plukem. Z Francie zajeli do Polska, odtud opět do Francouz, kdež jmenovitě „stáli“ (pěchota, leží“) celý měsíc. O nešťastném osudu svého krajana Mikoláše Alše, kteréhož znal a s jehož rodinou se později dostal do příbuzenství, tenkrát ještě nevěděl.

„Když se to upokojilo,“ táhli do Čech; Famfulův pluk přibyl do Klatov „na štaci“ a zůstal tam až do r. 1820. Pak nastalo zase cikánské přejíždění.

Toho roku vypravili se do Vídně, kdež „stáli“ devět měsíců. V ten čas vypukla v Neapolsku revoluce a Famfulův pluk ustanoven s jinými, aby se vydal na jih krotit zbouřené Vlasy. „My bysme byli nemuseli jet z Vídně,“ poznamenal pak vysloužilce v té kratinké autobiografii, „ale že se náš plu-

*) Čtvrtý pluk švališerský, tehdy barona Vincenta, dnes 14. pluk dragounský, známý svým útokem v bitvě u Kolína r. 1757.

kovník, tehdáž pan Šaibler dobrovolně hlásil, tak jsme tam také táhli.“

Nežli vyjeli z Vidně, zastavil se celý pluk u císařského hradu, a tu přišel starý arcivévoda a přistoupil až k první, plukovnícké eskadroně, v níž Famfule sloužil. Jak praporečník sklonil štandaru, na níž byl vyšitý sv. Martin, vzal ji arcivévoda do ruky, prohlížel její vyšívání i fáborů a řekl česky:

„To je její vlastnoruční práce, to vyšívala Marie Terezie.“ Prohlížeje pak jezdce, opakoval: „Samí Češi, samí Češi.“ —

Na té výpravě do Itálie byl Tomáš Famfule ubytovatelem až do Treviza. V Itálii zůstali pět let, v Neapoli samé a v okolí tři léta. Tehda uviděl Tomáš Famfule i výbuch Vesuvu*) a zažil hroznou bouři, když s oddělením své eskadrony tvořil průvod ruskému vyslanci. V noci se strhla ta divá bouře; blesky bily a jeden zapáliv suchý, akatový strom u cesty, udeřil mezi ně.

Všichni koně u vyslancova kočáru i koně švališerů poražení bleskem, padli na kolena. A do hrozného zmatku černé, bouřlivé noci svítil hořící akát a plápolal jako pochodeň. Lidem se nestalo nic, koně však utrpěli. Famfulův bělouš dodělal druhého dne.

Za bělouše pak dostal vraníka, s kterým se záhy „sprátelil“ tak, že by jej věrné a oddané to zvíře, jež za dobrých chvílí se stavělo na zadní a kladlo kopýta předních noh svému pánu na ramena, málem bylo udrželo na vojně, na „druhou kapitolaci“.

To bylo, když se vrátil z Itálie r. 1826. Ze Salerna táhli přes Řím, kdež si mirotický švališer koupil na památku dvě měďorytiny, obrázek sochy sv.

*) Viz zajímavou studii R. E. Jamóta: »Hrdinové z dob Napoleonských« v knize: »Příroda a lidé«.

Petra a pohled na chrám svatopetrský, jenž jej úžasem naplnil a na jehož krásu i po letech letoucích s obdivem vzpomínal.

Z Říma dali se na sever a z Italie přes Lublaň a Štýrský Hradec do Uher. Bylo právě „milostivé léto“, jež přineslo vojsku úlevu ve službě. Famfulův pluk rozložený po vsích svolán do Kyseku, a jak tam stál v plném šiku a parádě, ohlásil plukovník, že se následkem milostivého léta slevuje všem rok služby u pluku, a kdo slevením toho roku doslouží a chce jíti domů, ať sesedne a jde; kdo však by chtěl sloužiti dál, novou kapitolaci, ať ostane v sedle.

Radostný úžas po celém pluku. Tomáš Famfule se zavrtěl v sedle. Konec služby u linie! Jaká radost! Opustit však vraného — Váhal. Ale doma starý tatík — — Vytáhl nohu se střemene.

Opustil věrného, milého vraníka, ježž mu kamarádi záviděli a z nichž jeden, když viděl, že Famfule sesedl, zůstal k vůli tomu koni u pluku a přijal druhou kapitulaci. —

Tomáš Famfule v Uhrách jako rekrut dostal koně, v Uhrách se s koněm rozloučil, slouživ třináct let bez několika dní. Jako Tomáš Famfule nastoupil, jako „Thomas Famfollet“, vrátil se do Čech, ovšem jenom na vysvědčení, podepsaném důstojníky jeho eskadrony, v níž také sloužil Karel hrabě Kolovrat.

Za ta dlouhá léta vojanské služby byl jenom dvakráte doma v Miroticích. Poprvé, když táhnouce do Francie, jeli kolem Písku. Tenkrát zaskočil si z vesnice Zlivic u Čížové domů, kamž měl dvě hodiny cesty. V noci se tam rozběhl a na úsvitě musil zpátky do ležení a na koně, do vojny. Po druhé se podíval domů, když stáli v Klatovech. O tom vypravuje R. E. Jamot v dotčeném článku.

Vyslouživ u pluku musil Tomáš Famfule ještě k „landvér“. Vysloužilců užívali u této zemské obrany, která měla na čákách litery B. L. (Böhmische Landwehr) jako pohraničné strážce. Lid jim říkal „hraničkáři“, též i „mařenkáři“. U těch byl Famfule čtyři léta hlídaje hranice a pašery u Vrchlabí, Žacléře a v jiných podkrkonošských končinách. Tam konečně složil hrncovité čáko, tam svlékl uniformu na dobro a vrátil se do Mirotic mezi své ne již mladý.

Z vojny, t. j. ze švališerské služby přinesl si „dragounek“, soukenný pásek pivoňkové barvy*), ty dva obrázky z Říma a lahvičku popela, jenž mu napršel za výbuchu Vesuvského na helmu a plášť.

III.

Za vojanských let v Klatovech měl rád učitelovu dceru. Než o tomto svém románu sotva kdy se zmínil. S pannou učitelovic se rozešli, neví se jak, a pak už neměl vícekrát žádné známosti. Zůstal svobodný, a žil v rodině své sestry, jejíž dětem byl jako druhým otcem. Po rodičích zdědil chalupu, v níž se pak narodil Mikoláš Aleš. Letos vyhořela. Stavení to později přenechal Famfule svému švagru Alšovi, v jehož rodině zůstal trvale. S ní sdílel všechny starosti i častá stěhování.

Alšův otec, před tím obecní písař v Miroticích, převzal místo v notářské kanceláři v Písku. Odtud se přestěhoval za nějaký čas s rodinou do Prahy. Než po roce vrátil se z Prahy do Mirotic, zanechav v Praze dva synky, Františka a Jana, aby vychodili

*) Nosil se, aby rukojeť palaše nedřela spodky.

čtvrtou třídu hlavní školy u sv. Petra. S nimi tam zůstal „strýc Tomáš“.

Domů přijeli všichni tři na vakace a po nich, bylo r. 1858., vypravili se zase všichni tři, dva studenti a strýc, do Písku. Tam nastalo zajímavé hospodářství. Otec Aleš najal jim v domě u masných krámů pokojíček, jenž jim byl ložnicí, studovnou i kuchyní.

R. 1862 rozmohla se ta prostinká kolleje studentská o nového člena, o nejmladšího z Alšů, Mikoláše, jenž toho roku začal chodit do 2. třídy hlavní školy písecké. Starý švališér měl v té kolleji kolikerou funkci a povinnost. Byl odpovědným dozorcem mladých sestřenců, jejich společníkem, spravoval na ně, byl jim v ten čas otcem i matkou, ač sám o sobě žertem říkal, že je nejstarší student, třeba že chodil s košíčkem na ruce do trhu a doma vařil všedního dne domácí stravu, v neděli kousek masa, třeba že na dvorečku štípal pro domácnost dříví, v krátkém hnědém kožíšku, jak jej za chladného počasí po domě nosíval.

Studentům však byl strejčkem, nejen sestřiným synům, nýbrž i cizím, kteří hojně a často přicházeli k vůli kolegům i k vůli „strejčkovi“, neboť jej měli všichni rádi.

Neminulo beze stopy, že malý Mikoláš v rodišti často navštěvoval dílnu svého kmotra Mikoláše Sychrovského, literáta kůru mirotického a provazníka, jenž také řezbařil a zvláště potulným komediantům loutky vyřezával a „štafíroval“. Než styk se strýcem a staršími bratry doma i v Písku, jenž byl střediskem celého kraje, někdy „prachenského“ ve svém rázu zvláště zachovalého, působil v rozvoj Alšův nade vše. Chlapecká léta v Miroticích strávená, idyllická doba písecká, staly se nepřebranou

studnicí dojmů a vzpomínek, jež vtělily se pak v tolik obrazů a scen ze života vojenského, vesnického i maloměstského, plných životných postav, jímavých svou pravdivostí i poesii, utěšených svým humorem.

Oba starší bratři Alšovi byli velice nadaní, zvláště Jan, výborný kreslíř a vášnivý milovník přírody. Od nich (oba studovali na gymnasiu) Mikuláš se mnohému naučil, zvláště v historii a literatuře. A pak vypravování strýce Tomáše, jeho vzpomínky na Mikoláše Alše, kyrysníka ve Francii zhynuvšího, na vlastní příhody, na vojnu a cizí země! Jaké to poklady mladé duši, její obraznosti, zrovna pro ten svět starého vojáka zvláště vnímavé a jako sladěné!

Jaké to byly milé chvíle za podzimních a zimních soumraků, kdy starý švališér, vždycky pečlivě oholený, kouře (a kouřil moc) ze své dřevěnky nebo z nejmilejší mu „majsnerky“ pak už žlutým drátem zdrátované, vzpomínal a vypravoval buď jen jim, svým sestřencům, nebo i širšímu kolegiu jejich kamarádů o tom, jak bylo doma za jeho mladých let, jak se dostal na vojnu, co zkusil a viděl v Uhrách, Francii a zvláště v Italii, jak tam v ten nepokojný čas musil na pojiždky, jak jednou osaměv hledal svůj pluk a jel a jel až se mu helma třásla, a zase co Rusů bylo tenkrát roku čtrnáctého ve Francouzsku a jak skoro pořád zpívali a zase jak se k nim, k „Vensan švališerům“, v Praze dalo šestnáct studentů, co žízň zkusil v Italii on i jeho kůň, jenž jednou pil i z jeho misky, mastné ještě po jídle, a z takové že kůň nikdy nepívá; vypravoval, jak viděl Vesuv soptit, že byla od toho tma v pravé poledne, jak v Sorrentě se díval na moře a na delfíny, jak jezdil se štafetou do Gaety...

V to zas tu tam vážnější příhoda, krvavý případ, tenkrát když táhli proti vzbouřeným Vlachům

a zastavili se v Padově, jak všechno bylo proti nim, že i kamením po nich házeli, a když pluk stál na place, jeden ze studentů že se odvážil až k nim, až k šiku a poškleboval se jim, a tu že krajan na křídle máchl s koně po studentovi palašem tak silně, že krev i mozek studentovy na dlažbu vystříkly. A dole „u Neapole“ jak císařští řádili, že ani kostelů nešetřili, jako v Nole, to že viděl, a toho že mu bylo líto a nejvíc krásného obrazu sv. Cecilie, který tenkrát vojáci jako diví rozsekali.

V ohni, v pravém ohni, ve velké bitvě sám nebyl. Jen jednou vyrazili „atak“, a tu že padl jejich trubač, ženatý, jenž měl kolik dětí a všechny se ženou u pluku, jak tenkrát ještě bývalo. Toho trubače všichni litovali, ale nejtíž jim bylo, jak to oznámit jeho ženě a dětem — —

Zeptal-li se kdo z posluchačů starého švališera, jakou měl hodnost na vojně, vyznal a nezapřel, že po všechna léta zůstal obecným vojákem, že se sice mohl stát kaprálem, ale jemu že se ta lískovka protivila.

Když došlo na Řím, na kostel sv. Petra, vzpomínal vřeleji a jednou, když své sestřence znovu tam prováděl, zatoužil:

„Jestli kdo z vás v ty místa přijde, vzpomeňte si na mě —“

Tyto a jiné příhody vypravoval o černých hodinkách a družných návštěvách studentů; vzpomínal i na své koně, zvláště na vraného, jak se s ním loučil, chválil „koňskou nohu“, že je zlatá, ale jen v létě, v zimě že je líp pěšky.

Sám nezpíval, zpěvu však naslouchal rád, jmenovitě národním písním. Někdy se v něm i mentor ozval; dával synovcům napomenutí, zvláště toto:

„Proste děti za dar ducha sv. Co člověk umí, to mu žádný neveme. Umění nad jmění.“

Byl jim i prvním korektorem; když Jan nebo nejmladší Mikoláš kreslili koně, nebýval starý kavalerista spokojen a vytýkal hlavně chůzi, takhle že kůň nechodí.

Krejčoviny nechal. Jen v Miroticích ušil někdy kolárek, když ho pan farář potřeboval; jinak si hleděl jen správký na synovce. Do nového díla se jednou dal, v Písku, když v dobách národního vzrušení nastaly čamary; tu zhotovil Františku a Janovi šedivé čamary s černými pertlemi.

Sám chodil po domě za chladného počasí v krátkém kožíšku: v neděli měl zelený kabát úzkých rukávů, pantalonky a na hlavě lysé nad čelem soukenou čepici —

V létě se mu studenti doma tak nedrželi, zvláště Jan, náruživý milovník přírodopisu. Chodil polem, lesem a s ním malý Mikoláš. Sobě přinášeli byliny, brouky, motýly, starému strýci jahody a borůvky z píseckých lesů. Vzpomenete si, mimochodem řečeno, jak často se Alšovi v jeho kresbách připlete tu brouk nebo motýl, tam žába nebo jiný z tvorečků, jež s nebožtíkem bratrem Janem pozorovali i chytali a jež bratr také výborně kreslil? —

Když v píseckém gymnasijsním kostele „Te Deum“ odzpíváno a ve škole vysvědčení rozdána, čekal už před domem u masných krámů na Alšovy studenty vůz z Mirotic. Strýc Tomáš naložil na něj peřiny, kufry, všecko náčiní, na líšeň upevnil škopek, pak přisedl on „nejstarší student“ k mladým, pobídl vozku a vůz vesele hrčel k Miroticům, na něž se všichni, mladí i starý, tolik těšili. —

IV.

Do té idylly padl první těžký stín r. 1865, kdy navždy odešel nejstarší z Alšových bratrů, František. Zemřel doma na souchotiny. Tenkrát strýc Tomáš plakal. A bylo ještě hůř, když dvě léta po té zhynul Jan, kterého měl nejraději, dle Alšova svědectví ze všech nejnadanější, duch však neklidný a již v tom věku (studoval v ten čas privátně doma septimu) tak rozervaný, že sám si život ukrátil. Bylo o velkonočních svátcích, když strýc Tomáš přijel s Mikolášem z Písku. Právě na velký pátek padla ta neblahá rána.

V „kolleji“ písecké zůstal už jen nejmladší, Mikoláš se strýcem Tomášem. R. 1869 opustil Aleš reálku, kdež byl jeho učitelem také Adolf Heyduk, a toho roku zemřela také Alšova matka. Strýc Tomáš ztratil sestru a musil se rozloučiti s Mikolášem, jenž odešel do Prahy na malířskou akademii. Sám zůstal u švagra, s kterýmž se dobře snášel, kterýž se však za rok oženil. Přišla macecha do domu a ta neměla ohledu na starého švališera —

Jeho synovec na akademii v Praze doslýchá se pak neutěšených novin z domova. Vzpomínal často a vroucně na strýce Tomáše, pomoci však nemohl. Sám měl tuhý zápas o existenci. Nejtíže nesl, když došla zpráva, že se strýc Tomáš od nich vystěhoval. Odnesl si co měl, šaty, skrovné památky z vojny a staré, stoleté hodiny.

Jen o vagacích zase prosvitlo, když synovec se vrátil z Prahy. Bývali spolu jako dříve; strýc zase vypravoval, ale už se také sám dotazoval. —

„Tak co Češi, co Češi!“ ptával se starý vysloužilce, jenž nestál netečně u proudu národem šumícího. Vyptával se a zase odpovídal na dotazy svého sy-

novce: ten už nehleděl na strýcův svět užaslýma očima vnímavého studentika, nýbrž s porozuměním mladého umělce, jenž to „měl už v sobě“, a strýci rozuměl. Bývali spolu často i večer, někdy i v noci, kdy starý švališer na zahradě hlídal. Kouřili, strýc vzpomínal minulých dob na vojně i v Miroticích, jejich rodu, zlobíval se ještě na státní bankrot z roku jedenáctého i na to, že zbytečně ztraceno Slezsko.

Synovec zas povídal o Praze, o přátelích, otvíral srdce bratru své nebožky matky, svěřoval poctivé duši, jež ho milovala, i své sny umělecké a plány. —

Než starci, ale také ani Alšovu otci, nebylo přáno, aby uviděl Mikolášův úspěch; Tomáš Famfule zemřel r. 1876 více než osmdesátiletý a pochován v Miroticích. Synovec odbýval si právě vojenský rok v uherském pluku, kdež mu službu oslazovaly písně slovenských a maďarských vojáků, a nedověděl se ani v čas o strýcově smrti.

Za příští návštěvy v Miroticích uviděl jen hrob strýce Tomáše; pro vzácnou sobě památku zachránil až na stoleté hodiny, jeho majetek, „dragounek“ pivoňkové barvy ze švališerské uniformy, jeden z obou římských obrázků, „veduta della basilica e piazza di S. Pietro in Vaticano“ a lahvičku s popelem, na níž cedulička se strýcovým nápisem: „To je popel z Wezufu od Roku 1822. Ten sem přines z neAplu. Tomáš Famfule.“ —

V.

Tři léta po strýcově smrti zvítězil Aleš při konkursu na výzdobu Národního divadla. Jeho „Vlast“, nyní v lunetách foyeru Národního divadla, epos hlubokého citu, úchvatná „píseň o zemi naší“, v níž

tolik divinace a z níž vane a jímá kouzlo mythického šera jako ze zpěvu Radovanova v Smetanově „Libuši“, dostala cenu.

Po dobách strádání a zápasů chvíle uznání a hmotná úleva, ano dočasný blahobyt, jenž umožnil cestu do Italie. Aleš uviděl věčné město, spatřil na své oči, co mu za chlapeckých let poprvé ukázalo strýcovo vypravování a jeho obrázek.

Překročil práh, přes který před padesáti lety vstupoval ve zbožném úžasu prostý, český švališer, jeho strýc; a nebylo první mladého, českého umělce, aby se poklonil dílu geniů, nýbrž první jeho pomyšlení bylo na toho prostého švališera, na chudého strýce, jenž tou dobou již odpočíval v rodných Miroticích.

„Jestli kdo z vás v ty místa přijde, vzpomeňte si na mě.“

Mikoláš si vzpomněl. —

Vidíte složky mnohých Alšových prací, tušíte kořínky, z nichž pak vypučelo tolik utěšených květů? A snad si vzpomenete na hluboký dojem jeho „Osířelo dítě“, v kterémž díle uctil památku a zachoval podobu své matky, vzpomenete na jeho výjevy ze studentského, komediantského života, na jeho maloměstské lidi a domy, na jeho strejce, tetky i děti z Prácheňska, a živěji snad mihnou se před vámi a poklušou jeho husaři a huláni i čeští jezdci „německé kavalérie“, dragoni, švališeri i „těžcí kyrysaři“ v helmách s černými kyrysy, v bílých pláštích a přísvedčíte, doufám, že nebylo zbytečno vzpomenout si na Tomáše Famfula, starého švališera. —